2. Baskı

Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları

Duygudurum Bozukluklarının Psikofarmakolojisi

Kitap Yayın Yönetmenleri
Kürşat ALTINBAŞ
Sinan GÜLÖKSÜZ
E. Timuçin ORAL

Kürşat ALTINBAŞ

Psikiyatri Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden 2003 yılında mezun olduktan sonra, 2004-2009 yılları arasında Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nde psikiyatri uzmanlık eğitimini tamamladı. 2012 yılına kadar aynı hastanede Raşit Tahsin Duygudurum Merkezi'nde psikiyatri uzmanı olarak görev yaptı. Mart 2012'de Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde Yrd.Doç.Dr. olarak göreve başladı, 2014 yılında Doçent Dr. unvanı aldı ve Mart 2017'ye kadar aynı kurumda öğretim üyesi olarak çalıştı. 2017 yılında Selçuk Üniversitesi'nde göreve başlayan Dr.Altınbaş, duygudurum bozukluğu tanılı kişilerin takibinin yapıldığı Mazhar Osman Duygudurum Merkezi'ni kurmuştur. 2020 yılında profesör kadrosuna atanan Dr. Altınbaş, Haziran 2023 tarihinde Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı'ndaki görevinden ayrılmıştır ve akademik faaliyetlerini serbest olarak sürdürmektedir.

Dr. Altınbaş, 2009 yılında İngiltere'de Cardiff Üniversitesi'nde Short Term Fellow, 2010 yılında Amerika Birleşik Devletleri Minnesota eyaleti Rochester şehrindeki Mayo Mood Clinic'te Academic Visitor ve 2014 yılında Boston eyaletinde Harvard Üniversitesi Mclean Hastanesi'nde Research Fellow olarak çalıştı. Mart 2018'de Hollanda Maastricht Üniversitesi'nde "Reconstructing The Diagnostic Framework of Bipolarity" başlıklı tezi ile doktorasını tamamlayarak PhD unvanı aldı. 2022 yılı Haziran-Eylül aylarında Almanya Münih şehrinde LMU Klinikum Institute for Psychiatric Phenomic and Genomic bölümünde ziyaretçi akademisyen olarak çalıştı.

Dr. Altınbaş, Türkiye Psikiyatri Derneği, Bipolar Bozukluklar Derneği, GAGE-BD (Global Aging & Geriatric Experiments in Bipolar Disorders) ve ConLiGen (The International Consortium on Lithium Genetics) uluslararası konsorsiyumları üyesidir. TÜBİTAK Türk Tıp Bilimleri Dergisi'nde editör, Frontiers in Child and Adolescent Psychiatry ve Frontiers Mood and Anxiety Disorders dergilerinde bölüm editörüdür. 2022 yılında Dünya Psikiyatri Birliği (World Psychiatric Association) Duygudurum Bozuklukları Birimi (Affective Disorders) başkanı seçilmiştir ve halen bu görevi sürdürmektedir. Hakemli dergilerde yayınlanan 100'dan fazla makalesi, ulusal ve uluslararası kongrelerde sunulmuş 100'den fazla bildirisi, dört kitap editörlüğü, ulusal ve uluslararası yazılmış 10'dan fazla kitap bölümü yazarlığı bulunmaktadır.

Sinan GÜLÖKSÜZ

Maastricht Üniversitesi Psikiyatri ve Nöropsikoloji Bölümü'nde ve Yale Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Bölümünde Doçent Doktor olarak görev yapmaktadır. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesinden 2005 yılında mezun olduktan sonra, 2005-2011 yılları arasında Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nde psikiyatri uzmanlık eğitimini "İki Uçlu Bozuklukta TNF-α ve IL-6 ile Klinik Özellikler ve Lityuma Yanıt Arasındaki İlişki" başlıklı tezi ile tamamladı. Maastricht ve Floransa Üniversiteleri ortak programı olan affektif sinir bilimleri alanındaki yüksek lisansını (MSc) 2010 yılında tamamladı. Maastricht Üniversitesi'nde "Biological mechanisms of environmental stressors in psychiatry: the role of the immune system" başlıklı tezi ile doktorasını 2015 yılında tamamlayarak doktora (PhD) ünvanı aldı.

Dr. Gülöksüz'ün temel araştırma odakları; psikiyatride çevresel ve genetik faktörlerin davranışsal ve bilişsel fenotiplere çok boyutlu etkileri ve psikiyatride erken teşhis ve önleme alanlarıdır. Çalışmaları 200'den fazla hakemli yayın, 12 kitap bölümü ile sonuçlanmış ve Avrupa Psikiyatri Birliği (EPA), Dünya Psikiyatri Birliği (WPA), Merkezi Sinir Sistemi Avrupa Akreditasyon Komitesi (European Accreditation Committee in CNS) ve Biyolojik Psikiyatri Derneği (SOBP) tarafından ödüllendirilmiştir. Dr. Gülöksüz'ün Şizofreni Uluslararası Araştırma Derneği (SIRS) gibi mesleki kuruluşlarda devam eden aktif rollerinin yanı sıra Nature Mental Health Research ve Journal of Dual Diagnosis'in Yardımcı Editörlüğü ve British Journal of Psychiatry, Frontiers in Psychiatry ve PLOS One'ın Yayın Kurulu Üyeliği gibi editörlük görevleri de yer almaktadır.

Dr. Gülöksüz toplam bütçesi 10 milyon € olan AB Horizon 2021 projesinde "Gene Environment interactions in Mental health trajectorieS of Youth (Youth-GEMs)" Koordinatör Yardımcısı ve İş Paketi Lideri (Veri Çıkarım) olarak görev yapmaktadır. Aynı zamanda toplam bütçesi 1,5 milyon € olan ZonMw destekli projede "Outcome of Psychosis: Heterogeneity Explained by Long-lasting Individual Attributes (OPHELIA)" İş-Paket Lideri (Gen-Çevre Etkileşimi) olarak görev yapmaktadır.

Dr. Gülöksüz'ün ekibi, gen-çevre araştırmalarının bir sonraki aşamasını yürütmek için exposomik, genomik ve epigenomik verileri entegre ederek ruhsal bozuklukların önlenmesi ve yeni tedaviler için ipuçları sağlamayı amaçlamaktadır (Ayrıntılar için www.guloksuz.com).

E. Timuçin ORAL

Emekli öğretim üyesidir. 1984 yılında Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesini bitirdikten sonra, Şavşat ve Arhavi' de pratisyen hekim olarak çalışmıştır. 1986 yılında ihtisasa başladığı Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesinde 1990 yılında Psikiyatri Uzmanı, 1995 yılında Doçent olmuş, 2005-2008 yılları arasında klinik şefi olarak çalışmıştır. 2000-2002 de Yeditepe Üniversitesi Tıp ve Dişhekimliği Fakültelerinde Psikiyatri Dersleri, 2009-2015 yılları arasında da İstanbul Ticaret Üniversitesi Psikoloji Bölümünde lisans ve yüksel lisans ile Boğaziçi Üniversitesinde doktora dersleri vermiştir. 2013 yılında profesörlüğe yükseltilmiş olup, ulusal ve uluslararası dergilerde yüzün üzerinde makalesi, sekiz kitap bölümü, editörlüğünü yaptığı iki kitap ve eş yazarı olduğu bir de kitabı bulunmaktadır. İstanbul Tabip Odası Onur Kurulu ile Türkiye Psikiyatri Derneğinin merkez ve İstanbul şube kurullarında üyelik yapmış, 2016-18 yılları arasında genel başkanlık görevini yürütmüştür. İlgi alanı ağırlıklı olarak Duygudurum Bozukluklarının Tanı ve Tedavisidir.

© 2025 Türkiye Psikiyatri Derneği (Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında Türkiye Psikiyatri Derneği'nin yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.)

ISBN: 978-625-94011-9-5

TPD Yayınları Sertifika No: 46243

1. Baskı: Ekim 2023, Ankara
2. Baskı: Nisan 2025, Ankara

Baskı Adedi: 1000

Kitap Yayın Yönetmenleri
Kürşat ALTINBAŞ
Sinan GÜLÖKSÜZ
Esat Timuçin ORAL

TPD Yayıncılık Kurulu Adına
Kitap Sorumlusu
Selçuk ÖZDİN
Gonca AŞUT

Kapak İllüstrasyonu
Leyla Elif AVŞAR

Yayın Hizmetleri

bayt

BAYT Bilimsel Araştırmalar Basın Yayın ve Tanıtım Ltd. Şti.,
Ziya Gökalp Cad. 30/31, 06420 Kızılay, Ankara
Tel: (0312) 431 30 62
www.bayt.com.tr

Baskı
Sözkesen Matbaacılık San. ve Tic. A. Ş.
İvedik Organize Sanayi 1518, Sk., Mat-Sit İş Merkezi
No:2/40, Yenimahalle-Ankara
Tel: 0-312 395 21 10
Matbaa Sertifika No: 49363

Duygudurum Bozuklukları Psikofarmakolojisi

Kitap Yayın Yönetmenleri
Kürşat ALTINBAŞ
Sinan GÜLÖKSÜZ
Esat Timuçin ORAL

TÜRKİYE PSİKİYATRİ DERNEĞİ

İçindekiler

Yazarlar vi

Sunuş vii

İkinci Baskıya Önsöz viii

Bölüm 1: Tanımlar 1
Ayşegül ÖZERDEM

Bölüm 2: Etiyoloji 9
Çağdaş EKER

Bölüm 3: Antidepresan İlaçlar 49
Şeref GÜLSEREN

Bölüm 4: Antipsikotik İlaçlar 105
Yunus HACIMUSALAR

Bölüm 5: Duygudurum Dengeleyici İlaçlar 129
Murat İlhan ATAGÜN

Bölüm 6: Deneysel Kullanımı Olan İlaçlar 153
Neşe YORGUNER

Yazarlar

Murat İlhan ATAGÜN
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, Çanakkale
ORCİD: https://orcid.org/0000-0002-8514-0576

Çağdaş EKER
Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, İzmir
ORCİD: https://orcid.org/0000-0001-5496-9587

Şeref GÜLSEREN
Serbest Hekim, İzmir
ORCİD: https://orcid.org/0000-0001-8982-9613

Yunus HACIMUSALAR
Serbest Hekim, Kayseri
ORCİD: https://orcid.org/0000-0002-1777-2707

Ayşegül ÖZERDEM
Mayo Clinic, Psikiyatri ve Psikoloji Bölümü, Rochester, Minnesota, ABD
ORCİD: https://orcid.org/0000-0002-9455-5896

Neşe YORGUNER
Marmara Üniversitesi Pendik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Psikiyatri Anabilim Dalı, İstanbul
ORCİD: https://orcid.org/0000-0001-8411-0466

**Yazar listesi soyadı sırasına göre hazırlanmıştır.*

Sunuş

Bir uzmanlık derneğinin en büyük zenginliği, mensupları ve alanın ihtiyaçlarını gözeten mücadele geçmişi ve bunun en önemli yapı taşı olan bilimsel ürünleri ile dolu bir kitaplığı var edebilmesidir. Türkiye Psikiyatri Derneği kitapları, bilimsel bilginin harmanlandığı, psikiyatrik uygulama sınırlarının tanımlandığı, alanında en yetkin bilim insanlarınca kaleme alınan ruh sağlığı alanında uluslararası ölçekte örnek kaynaklardır. Kitaplığımıza yeni eklenen Duygudurum Bozuklukları Psikofarmakolojisi kitabı da referans bir eserdir ve böylesi bir kitabın hekimler için ulaşılabilir olması hepimiz için gurur kaynağı olmuştur.

Bu eser ile alanın ihtiyacı olan bir kitap daha okuyucusu ile kavuşacak, derneğimizin bilim emekçisi mensuplarınca üretilen her ürün gibi bu kitap da bilimsel zenginliğimizi daha da perçinleyecektir.

Bu kıymetli eserin hazırlanmasında emeği geçen bilim, dayanışma ve etik adına bilgilerini bizlerle buluşturan meslektaşlarım olan yazarlara, editörlere ve derneğimizin yayıncılık kuruluna Merkez Yönetim Kurulumuz adına şükranlarımı sunuyor, bu kitabı tutan ellere, tüm bilim sevdalılarına yeni bilgilerin kapısını açacak keyifli okumalar diliyorum.

Ejder Akgün YILDIRIM
Türkiye Psikiyatri Derneği Başkanı

İkinci Baskıya Önsöz

Türkiye Psikiyatri Derneği Psikofarmakolji Temel Kitabı'nın Duygudurum Bozuklukları, baskısı özgün yapılandırılmış bir kaynak kitap olarak tasarlanmıştı. Ekim 2023'den bu yana sizlerden gördüğü ilgi bizleri hem sevindirdi hem de hedefimizin doğru olduğunu gösterdi. Bunun için teşekkür ederiz. Bildiğiniz gibi kitap hem depresif hem de bipolar bozuklukların tedavisinde kullanılan ilaç gruplarını ayrı başlıklar altında ele alırken, onaylanmış tedavi seçeneklerinin yanısıra deneysel gelecek tedavilere ilişkin güncel kanıtları da ele almıştı.

Bölüm yazarları, kitabın ikinci baskısı için varsa eksiklikler ile güncellemeler için hızla bölümlerini gözden geçirdiler. Kitabın ikinci bölümünde Prof.Dr. Çağdaş Eker, Etiyoloji bölümünü tümüyle elden geçirdi ve nörotransmiter sistemini yeniden yazdı. Depresyon ve bipolar bozukluk ayrımını kaldırıp hem ileticiler hem de anatomik yapılar açısından hepsini bir araya getirdi. Böylece okunması daha kolay ve bütüncül bir metin elde etmiş oldu. Doğrudan psikofarmakoloji ile ilgili olmayan genetik verileri ise çıkardı. Kitabın altıncı bölümünde Doç.Dr. Neşe Yorguner'in kaleme aldığı Deneysel Kullanımı Olan İlaçlar başlığı altında yeni onay alan "Dekstrometorfan - Bupropiyon Kombinasyonu (AXS-05)" ayrı bir alt başlık oluştururken. "Dekstrometadon / Esmetadone (REL-1017)" alt başlığı altında da yeni çalışmalara yer verildi ve referansları eklendi. Sonuç bölümünde de bunların derli toplu ifade bulduğunu göreceksiniz.

Bir meslektaşımızın ilk baskıdan sonra bildirdiği ve bizlerin de gözünden kaçan bir önemli hatayı düzelttik. Üçüncü sayfanın ilk paragrafının sonunda yer alan "manik kayma" ifadesi, alıntılanan kaynağa uygun olarak "depresif kayma" şeklinde düzeltildi. Meslektaşımıza dikkati ve geri bildirimi için teşekkür ederiz.

Bölüm yazarlarına hızlı değerlendirme ve geri dönüşleri için teşekkür ediyoruz. Kısa sürede tükenen birinci baskısının, bu kitabın psikofarmakoloji alanındaki temel kavramları ve güncel gelişmeleri öğrenmek isteyen tüm meslektaşlar için bir kaynak kitap olduğunu gösterdiğini ve bunu görmekten duyduğumuz memnuniyeti sizlerle paylaşıyoruz.

Kürşat ALTINBAŞ

Sinan GÜLÖKSÜZ

Esat Timuçin ORAL

1 Tanımlar

Ayşegül ÖZERDEM

Duygudurum Bozukluklarının Klinik Özellikleri

Duygudurum bozuklukları tüm dünyada yaygın görülen, farklı klinik görünümlerde, farklı tanı adları altında toplanan, yineleyici, yaşam boyu süren, bireyin yaşamında işlev kaybına ve birlikte gelen psikososyal ve maddi kayıplara yol açan bir psikiyatrik hastalık grubudur. Amerikan Psikiyatri Birliği'nin tanı kılavuzu DSM 5 (American Psychiatric Association [APA], 2013) duygudurum bozukluklarını bipolar ve ilişkili bozukluklar ve depresif bozukluklar olmak üzere iki ayrı başlık altında ele alırken Dünya Sağlık Örgütü'nün ICD-11'inde (WHO, 2019/20121) önce depresif, manik, karma ve hipomanik dönemlerin tanımı yerleştirilmiş, tanı kodları belirtili dönemler için değil, onların zaman içindeki seyirlerine göre tanımlanmış olan tanılar için tanımlanmıştır (Angst vd., 2020). DSM-5'te bipolar bozukluklar psikotik bozukluklar ve depresif bozukluklar arasına yerleştirilmiştir. Bunun nedeni belirti özellikleri, aile öyküsü ve genetik alt yapı özellikleri gibi açılarından bipolar bozukluğun bu iki hastalık grubu arasında bir köprü konumunda olduğunun düşünülmesidir (APA, 2013).

DSM-5'te depresif bozukluklar başlığı altında majör depresif bozukluk, ısrarcı (persistan) depresif bozukluk, yıkıcı duygudurumu düzenleyememe bozukluğu, premenstrüel disforik bozukluk, madde / ilaç kaynaklı depresif bozukluk, başka tıbbi duruma bağlı depresif bozukluk, diğer belirtilen depresif bozukluk, tanımlanmamış depresif bozukluk ve tanımlanmamış duygudurum bozukluğu yer almaktadır.

DSM-5 bipolar bozuklukları bipolar ve ilişkili bozukluklar başlığı altında, ayrı bir hastalık grubu olarak tanımlar. Bu başlık altında bipolar I bozukluk, bipolar II bozukluk, siklotimik bozukluk, madde/ilaç kullanımı ile tetiklenen bipolar ve ilişkili bozukluk, başka bir tıbbi nedene bağlı bipolar ve ilişkili bozukluk, diğer belirlenmiş bipolar ve ilişkili bozukluk, belirlenmemiş bipolar ve ilişkili bozukluk, ve belirlenmemiş duygudurum bozukluğu yer alır.